

ئەندىرسىن لى خەزەنەكى ھەژاردا پىگەشتىو، بىئەم لى تەمىنى زوۋىو بى گۈگرتىن لى و چىرەكانى كى بابى بى دىخوئەندىو و ئىو ھەقايەت ئىفسانەيىانە دايكى بى دىگەنلىك، پاشان لىگە خەندەندىو و خەماندوۋىگەندىو، تۈەنيۈيەت خەي زىاتىر بىھەمەندى بىكەت، بىجەركە بىتە ئىو كەسە ناسراۋ، كە زەركە لى چىرەكانى بىكەندە فېلىم و شانەنامە و فېلىمى كارتەنى. كەس نەيدەزەنى ئىم كەۋە ھەژار، ئۆزەك دەتە دىبەتە نوۋسەركە بىئەۋبەنگە لى چىرەكى مەندەمەندە، بىجەركە لى مەۋەي ژىئەندە نەزىكە 156 بىرەمە نوۋسەۋە. لى سەمەنى دۈۋە ژىئەشەندە نەۋبەنگەكى جىھەنى پەيدە

کردوو. چیرککائی ئندرسن و رگگ دراوند ت سار زیاتر ل 125 زمان . بشکی زری بره م کائی ئ و نووسر و ک چیرک و فیلمی کارتنی ب زمانی شیرینی کوردیش (س رانی و کرمانجی) بینومان و خو ندوومان ت و، وک؛ قورینگ، ک مانچ ژن، کیژگ ک شقارت فر ش ک، چرخ و فلک، مراوید ناشیرین ک و برارز وان... ک ب س رانی ل لاین پیرمرد و عزیز گ ردی، ب کرمانجیش ل لاین نسرین ئکان و ئژان حازم و چ ند نووسر کی دیک و کراوند ت کوردی.

ل سا 1867 شاری ئ د نس، ک زدی نووسر، ئزی ل ئندرسن ناو و نازناوی "هاوو ماتی شانازی" ی پ ب خشیو، ئستاش ل شاری ک پنهاگن، پیکری "کیژک گ شقارت فر ش ک" ک ناوونیشانی ی ک ل چیرک کائی، ل ک نار د ریا ک اندراو و بوو ت ه مای کی نیشتمانی ب دانیمارک.

ل ئژی جیهانی کت بدا چی د کر ت؟

ل سا 1967 و ئژی جیهانی کت بی مندا ان ل 2 ی نیسانی ه موو سا ک ب و د چ ت. ل ز ر ک ل و اتانی دنیادا، ل و ئژ دا چالاکی ج راو ج ئ نجام د در ت، وک؛ ئ نجامدانی چالاکی خ زانی تایب ت ب خو ندن و، ل ل گ ی ت رخا ن کردنی کا ت کی دیاریکراو و داوا کردن ل ه ر ئ ندام کی خ زان ک باس ل چیر ک یان کت ب بکات ک خو ندووی تی و و ل گ و ئ وانی تر دا گفتوگی ل س ر بکات. کت ب کردن دیاری ب مندا ان، یان داشکاندن ب کت بی مندا ان، ب ئامانجی ه اندان ب خو ندن و و ل گ خ شکردن ب دایباب، تا ل گ مندا ان کانیان بچن کت بخان کان و کت بی گونجاو ه بژ رن. بانگ وازی ک کردن و و کردن دیاری کت ب ل س نتر پ رو رد یی کان و ناو ند کانی خو ندن و ب خشینان ب و ل کخراو خ رخوازیانی ک کار ل س ر باب تی پ رو رد یی و ن ه شتنی ن خو ند واری د ک ن. پ شینی جلی تایب ت ل لاین مندا ان و، ک گوزارشت ل پا وانی ناو ئ و کت بان د کات ک د یخو ندن و، یان پ شینی جلی ک سای تی د خواز کانی ناو چیر ک کان. ه رو ها ه شیار کردن و س بار ت ب سوود و بای خی خو ندن و ل پ گ یان دنی ه ر مندا ان کدا، ب تایب ت سوود د روونی کانی وک؛ دروستکردنی ه ستی ئ رنی، ک مکردن و ی د اوک و فشار، پاراستنی ت ندروستیی م شک، خ پاراستن ل ل ز ها یم ر و ل بیرچوون و...

ل و ئژ دا بش و ی کی گشتی، ئ و د چرپ ندر ت گوی مندا و دایباب و س رپ رشتیارانیان، ک کت ب ت ن ک م ل لاپ ل ی ب ی ک و گ ر دراو نی، ک ب پیت و وش ش کر او و چاپ کر او،

نا، بېټېکوو د لاقېټۍ کې بې وائين بېسړ دونياۍ کې پې لې پرسيار، فراوانکړدنی ئاسۍ خۍ يا و گڼشکړدنی بېرۍ کې نوۍ. مندا لې گڼۍ کتې بې و، فېری لې زگرتن و قې بوکړدنی جياوازيۍ کان دې بې، کتې بې و لې مندا دې کات ئازاد و ئازا بې، بې هې کتې بې و ابردووی دې ناسۍ و وائې لې وړدې گرت، لې وې دا دې ژيۍ و پلان و بېرنامۍ هې بې سې ینې. مندا لې خوۍ نندنۍ وې کتې بې و فېر دې بې کې چېن ووبې ووی بارودۍ خې سۍ ختې کان بېتې و، بې نموونې چېن مامۍ لې گڼې لې دې ستدانی ئېزې کيدا بکات. خوۍ نندنۍ وې کتې بې يارمۍ تې مندا دې دات، کې فېری کې لتوور و شې وازی ژيانی نوۍ بېت.

لې دونياۍ تازې و سړدۍ مې ديجيتاۍ و پېشکې وتنی تې کڼې لې ژيادا، کې منداۍ ان لې گڼې شې زانيارۍ و دونياۍ ئاپ و شاکې کاندا دې ستې وې خن، کتې بې وې زگارکې رک دې ردې کې وې بې گڼې انۍ و بې قوۍ مې بېرکړدۍ و. خوۍ نندنۍ وې توانای لې خنۍ گرتن، چارۍ سړکړدنی کې شې کان دې کڼ، جگې لې و، ئې و ساتانۍ دايباب و مندا پېکې وې کتې بې دې خوۍ نندنۍ و، نېک تې نيا زمانې مندا بې هېز دې کڼ، بېټېکوو پېيوۍ نديۍ کې مې مې تې و خې زاننيۍ کانېش قوۍ تر دې کڼې و.

(IBBY) هېر ساۍ و لې 2۱ نيساندا لقي پېکې لې وېا تې کان ديارۍ دې کات بې ئامادې کړدنی پېامۍ کې سې تايېت بېم بې نې. ئېم پېامۍ لې لايېن نووسېر و وېنۍ کې شانی ناودارۍ ئې و وېا تې و ئامادې دې کړت، کې وې کارۍ کې سيمبوليکې بې بېکې لتوورکړدنی خوۍ نندنۍ وې لې ناو نې وې نوۍ دا، لې سېتان ناوۍ ند و کتې بخانې و قوتا بخانې و سېنتېری پېروې ردۍ يې لې جيهاندا دې خوۍ نندرۍ تې و.

دې ستې اگې یشتن بې کتې بې باش و کوالۍ تې بېرز بې زمانې دايک و پاراستنی زمان و ناسنامۍ نې تې وې، مافۍ کې بنچينۍ يې هېر منداۍ کې. هېرچې ندې بې داخۍ و، لې بېشک لې گڼش و کې نارۍ کانی ئېم جيهانې، لې بېر چې ندين هې وې؛ جېنگ، قې يرانی سياسي، هې ژارۍ... بېشکې منداۍ ان لېم مافې بې بېشن. ئې وجا لې ژي جيهانې کتې بې منداۍ ان دې رفۍ تېکې بې اگې يانۍ دنی ئېم اسۍ تې و هانۍ دانی دامۍ زراوۍ حکومېۍ کان و کخراوۍ ناحکوومېۍ کان بې دابېنکړدنی کتې بې هېموو منداۍ کې، چ لې ژهۍ سات بن، يا لې ژاوا، لې باکووری گې زوی بن يا لې باشوور.

منداۍ انې ئې وې، کاراکتېر و بېټې وې بېر و بېرېرس و سړکړدۍ دواۍ ژن، ئې گېر کې مې گېاۍ کې تې ندروست و پېشکې وتوو و ئېشکېر و بېر هې مېهن و لې خې بوردوومان دې وې، پېويستې بې کتې بې ئاشنا بن و خوۍ نندنۍ وې لې لايان بېتې کې لتوور و لې گېنجينۍ مې عريف و زانست دوور نې بن.

لَ کوردستان لَو ژوند اِی بکرت؟

استاد لقی (IBBY) تا ئستا له کوردستان نییه، بهام ئهم ئهگر نییه له وهی چ له سه ره ئاستی تاک (نووسهر، وهنکهش، وهرگه، پهروهردکار...)، چ له سه ره ئاستی دهزگا و دامه زراوه (کخراو، کهتبهخانه، زانکه، بهاوکراوه، میدیا ته تایبته به منداهان) که مانه که چالاکی گهر و جوان ئه نجام بدرته، له وان؛ ته رخن کردنی که مانه که بهرنامه ی تایبته له میدیا، نه نجامدانی ئاهنگ و وهوه سمی تایبته به بهرزه اگریته که ب و هه که ته به له ژیان و پاشه وه منداها، به خشین و کردن دیاری که ته، داشکاندن تهخری که ته بی منداهان له وه وه دا، چاپکردن و به اوکردنه وهی ژماره یه کی به رهچاوی که ته بی باش و کواله تهیی به ره ره، به تایبته نه وه که ته بهانه ی که منداهان فره استگه یی، میهره بانی، دهسته پاکه، دهسه زی و قه بو کردنی جیاوازیه کان ده که نه، ته نانته نه وانیه منداهان ادهن له سه ره چه نیه ته دهر به یینی تو هه یی یان ده ته نگه. هره وه ها دانان و ناماده کردنی په سه ره و په سه کاد و گرافیک و پارچه فیدییه گونه و به وه وه له سه شیا لمیدیا و ته ته که مانه یه ته یه کان، نه نجامدانی په شه که یه خوینده نه وهی که ته ب و خه ته تکردنی سه ره که وتوو، دانان و په ره په دانی که ته به خانه ی گه هه کی منداهان، کارکردن له سه ره ده وه مه ندکردنی که ته به خانه ی ناو نه دانه ی خوینده و نه نجامدانی فیستفا ی سا هانه به به که له وه ورکردن و خه شه وه ستکردنی خوینده وه لای مندا و هته...

(IBBY) جيبى؟

بردریان ئنجومانی نودووی تیی کتب ب لوان (International Board on Books for Young People) ک ب (IBBY) د ناسرت، کخراوکی قازانجن ویست و ل سا ۱۹۵۴ ل شاری زیورخی سویسرا دامزراو. د توانین باین ئم کخراو وک پردکی پیو ندیی جیهانی وای، ل پناو بی کگی یشتنی ئو نووسر و کس چالاکانی ل س رانسری دونیادا خریکی پشختنی کتبی مندانن. ئم دامزراو بی کار دکات ب خساندنی د رفقتی ل بار ب مندانان ل هر شو لنکی دونیادا، تا دستان ب کتب بگات. هر وک هانی باوکردن و داب شکردنی کتبی باش و کوالیتی ب رزی مندانان ددات، ب تایب ل و و اتانی ک ناستی چاپ و باوکردن و تیپاندا لاواز، هر وها ب جرک ل جرکان گ رکی تی پشتیوانی ئو کسان (نووسر، نیگارکش، پروردکار، دزگای چاپ و کتب خانکان...) بکات، ک ب مندانان و ئ د بیاتی مندانان کار دکان.

یہ کتاب کی دیکھ لے۔ ناوابانگترین چالاکیوں کا نی (IBBY) ٹی وی؛ کتاب دو

هەر وڵات یان هەرمەک، کە بیدوێت ئێدەبیاتی منداڵان لێ ناستی نەوێ و تیدا بناسێت. ئێمەش کەمەمەک کار و مەرجی سەرکەوین، وەک؛ هەر لێک کە دێکێت و پێویستە نوێنەرایەتی گشت لایەنە پێیوێندیدارەکانی ئێدەبیاتی منداڵان (نووسەرەکان و وێنەکشانی بواری منداڵان و بۆلەبۆلەکان و دەرگاکی چاپ و بۆلەبۆلەکان و کتێبخانە گشتییەکان و کتێبخانەی قوتابخانەکان و مامەستایانی زانکە و تۆلەزانی بواری پێروێرد و ئێدەبەیی ئێ و وڵات یان ناوچەیی بکات.

هەر لێکەکی نیشتمانی دێبەت ساڵانە بێک پارێ وەک ئابوونەیی ئێندامەتی بەداتە کێخراوەکە، بێ ئێم پارێ جێگیر نییە و بێ پێی باری ئابووری وڵاتەک و قەبارەی چالاکیەکان دێگەت، هەر وەک زەر جار بێ ئێ و ناوچانەیی باری ئابووریان لێبار نییە، ئاسانکاری پێویست دێکێت. سوودەکانی هەبوونی لێکەکی کێخراوەکە لێ هەر وڵات یان هەرمەک زەرن، لێوانە؛ پاڵاوێت و پێشنیازکردنی نووسەر و وێنەکشەکانی بێ خەڵاتی هەناس کریستیانی ئێندەرسن، چونکە تێنیا ئێ و وڵاتانی لقی فەرمییان هەییە دێتوانن کاندیدایان هەبەت بێ وەرگرینی ئێم خەڵاتە جیهانییە. هەر لێکەکی IBBY دێتوانێت دوو ساڵ جارێک باشترین کتێبەکان (نووسین، نیگارکێشان، وەرگێران) بێرێت بێ ئێم لیستە جیهانییە کە لێ پێشانگای نەوێ و وێنەیی کتێبی منداڵان نمایش دێکێت. هەر وڵە هەر لێک مافی هەیی بەشداری لێ کێنگەر جیهانییەکانی کێخراوەکە بکات و نوێنەری خەیشی بێ ئێ و کێنگەر دێورییە بێرێت، کە دووساڵ جارێک ئێنجام دێرێت بێ گێنەوێ ئێزموون لێگەڵ شارەزایانی جیهان. ئێوێ جێگەیی داخە تا ئێستا لقی کێخراوەکە لێ هەرمەمی کورستاندا نییە!

زەرورەتی هەبوونی لقی (IBBY) لێ کوردستان

هەوێدان بێ کردنەوێ لقی (IBBY) لێ هەرمەمی کورستان، تا بتواندەرێت وێکوو پێویست ئێدەبیاتی منداڵان و کتێبی منداڵان بێرێ و پێش بێبردەرێت لێلایەک و لێلایەکی دێش، کوردستان لێ وێتی بێرێ و پێشچوونەکانی دویا لێ ئێدەب و پێشگیری منداڵان دوا نێکەوێت و هەموو ئێ و ماف و ئێرک و رێ و کاریگەرایی هەر لێک هەییەتی، کوردستانیش لێ بێبێش نێبەت، بێیە جێی خەییەتی دەرگا و دامەزراوە پێیوێندیدارەکانی هەرمەم بێ هاوکاری و هەماهنگی لێگەڵ نووسەر و وێنەکش و چالاکانی بواری منداڵان، دێست بکەن بێ وێکارانەیی پێویستن، بێ کردنەوێ لقی کورستانی کێخراوەکە.

بێ دێنیا بوونیش لێوێ ئاخە تا ئێستا لقی یێکخراوەکە لێ عێراقدا هەییە یاخود نا، ئێمە لێ چێند ناوێندەکی عێراقییە و زانیاری

ئەو يان پەداين، كە بىلەن لىق لى عىراق ھەيە، پاشان كە بىدواي كار و چالاكىيەكانى لىقەكە و مەژووى دامەزراندەيدا گەلەين، ھىچمان دەست نەكەوت، دواتر كە لى ماپەيەي سەمىي (IBBY) سەراخمان كرد و ناوى ھەموو ئەو ھەرىم و ھەتتا نەمان و رەگرت كە ئەندامەن و لىيان ھەيە، دەرەكەوت تا ئەستە عىراق چەند بىكخراوەكى لىكەيەي ھەيە كە لى بىلەن ئەزى جىھانىي كەتەبى مەندەيان و ھەندەك بىلەنەي دىكەدا، كەمەكە چالاكىيە ھاوشەوئەي چالاكىيەكانى (IBBY) يان ھەيە، بىلەن بىلەن بىلەنەي كە فەرمى تا ئەستە لىقە نىشتمانەي بىكخراوەكە لى عىراقدا نىيە. بىلەن بىلەن ھەرىمەي كوردستان ھەلەكە لىبارتەر داواي كردنەوئەي لىقە كوردستانى بىكخراوەكە بىكەت، ئەمە لى كەتەكدا، ژمارەيەك ھەرىمە، يان قەوارە كە دەوئەتە سەربەخەي داپەدانراو نىيەن و لىقىشان ھەيە، نەوونەي ئەو ھەرىمە و قەوارانەش؛ ھەرىمەكانى كەتەلەنەيا و بىسكە و دەسەتەدارەتەي فەلەستىن.

دىارە بىلەن زامەندەي و رەگرتەن بىلەن كردنەوئەي ھەلەكە، پەويستە بىلەن توانەي ماددى و مەعنىوئەي كەمەكەس و دەزگەي خەمخەر و پەلەش بىلەن ئەدەب و كەتەبى مەندەيان ھەيە، ھەروەھا پەويستە بىلەن چەندەنەي كەرى كارگەئەي و بىدواداچوون و ھەماھەنگەيەيە، كە ھەلەمەوئەيەن لى كوردستاندا ھەن، ھەلە لى نووسەر و ھەلەكەش لى بواری ئەدەب و ئەشەبەرى مەندەيان، تا گەقار و تەلەقزىنەي تەبەت بىلەن مەندەيان و تا ناوئەندە ئەكەدەمەي و بىكخراوەكانى كەمەكەي مەدەنەي و تا كەتەبخانە و دەزگەكانى چاپ و بىلەكردنەوئەي و ھەتتە لى ھەمووشەي گەنگەر كورد وەك گەلەكەي خەدان ناسنامە و مەژووى و زمانەي تەبەت بىلەن خەي و خاوەن كەلەپوورەكە گەورە لى ئەدەبەيات بىلەگشتەي و ئەدەبەيە مەندەيان بىلەن تەبەتەي، ھەرىمەي كوردستانەي وەك خاوەن قەوارەيەكە دەستوورى، تەواوئەي مەفە بىلەنەمەوون و كردنەوئەي لىقە نىشتمانەي بىكخراوەكەي ھەيە و لى ئەستەدا ھەموو زەمەنەيەك گەنجاو و لەبارە، بىلەن تەنەيا خەمخەرى و ھەماھەنگەيەيە ئەو كەس و دەزگەيانە پەويستەن.

لەلەو بىلەن وەك نووسەرەكە ئەدەبەيە مەندەيان و خاوەن ژمارەيەك كەتەبەي چاپكراوئەي مەندەيانە و چالەك لى بواری ئەزنامە نووسەيە مەندەيان، سەرەتە داوا لى ھاوئە و ھاوکارە دەسەزەكەنە لى نووسەرەن و نىگارەشانە بواری مەندەيان دەكەم، بىلەن پەكەو بىلەردەك بىلەن پەرسە دابمەزەنەن، پاشان لىگە ئەو دەزگە و دامەزراو پەيوەندەدار و خەمخەر و نىشتمانەيانە بىلەوئەنە گەتوگە، تا ھەرجەي زووى فەرمى داواكارە بىلەن كردنەوئەي لىقە نىشتمانەي بىكخراوەكە بەدەنە IBBY و ئەو بابەتە بىلەنە خەمە ئەمەسەيانە كەتەبەيە مەندەيان.

لى چاوەنەوانە ھەماھەنگەيە بىلەنەمەوئەياتەنە دەسەزان و پەلەشانە پاشەئەزى مەندەيانەن، بىلەن ھەيوئەيە لى مانگە نىسانە سەئە 2027 لىقە

کوردستانى ئىكخراو و ك س ر پ رشتى چالاكيد كا نى ئى ژى جىهانى كت بى
مندا ئان بكات.

زياد ئى شاد قادر

تەبىئى

بى نووسىنى ئىم باب تى، جگ لى ما پى پى س ر كى (IBBY)
بى ناو نىشانى (www.ibby.org)، ھ ر و ھ ب د نىابوون لى ھ ن د ك
زانىارى، سوود لىم س ر چاوانى خوار و ش و ر گىراو:

1— ھانز ئى ن د ر س ن، قورىنگ، ع زىز گ ر دى لى ئىنگلىزىد و ك ر دوو ي
بى كوردى، چاپخاننى الحوادث، بى غدا، 1979.

2— ك مانچ ئىن، و ر گ ئانى لى تور كىد و: پىر م ر د، دى ز گ اى چاپ و
بى او ك ر د ن و ئى ئاراس، ھ و ل ر، 2012.

3— ئى ن د ر س ن، بى راز و ان، و ر گ ئانى: ع زىز گ ر دى، چاپخاننى
الحوادث، بى غدا، 1979.

4— ھانس كرىستىان آندرسن، قصص، حكايات خرافية، ترجمة: دنى غالى
و ستي غاسموس، دار المدى للثقافة والنشر، ط1، 2006.

5- فريق ليالينا، طرق الاحتفال باليوم العالمي لكتاب الطفل، موقع:
MSN، شباط، 2025.

6— سامر سليمان، كتب يعشقها الاطفال في اليوم العالمي لكتاب
الطفل، موقع: ثقافة وفن، 2 أبريل، 2022.

Hans Christian Andersen, Çîrokên Andersen, wergêr: Nesrîn-7
Rojkan, çapxaneyê Morî, Stenbol, 2020.

8-H. C. Andersen, Pelatînk, wergêr: Rojan Hazim, çapxaneyê:
.Xanî & Bateyî, kopnahgin, 1995.